

The Bishop of Senj I. D. Vukasović in 1783 gave in journal "Ungarische Magazin" detailed description of the cave and completed the Valvazor.

Following that description F. J. Fras gave another one, in the book "Vollständige Topographie der Karlstädter Militärgrenze" 1835, which was translated in 1989.

In the 20th century descriptions of the cave have been given by D. Hirc 1905, J. Poljak in 1935, I. Posarić in 1961, and by autor of this text in 1985 and in 1989.

Those descriptions evidence of the cave as the place of residence of three families until 1480.

First the cave was used as shelter and the place of permanent residence and later on as the security shelter from Turkish army at Military Border.

Today, the cave which is few hundred meters long, is used for speleological education /schools and courses/ and also as the residence /speleological camp/ for speleologists while exploring the cave more than 8 kilometers long, nearby in quarry Tounj.

LITERATURA

Ivan Vajkard Valvazor, 1689: Die Ehre des Herzogthums Crain, Leibach-Nurnberg, knjiga 1, str. 554

Anonimus (Ivan Dominik Vukasović), 1783: Beschreibung des Karlstädter Generalats im Königsreiche Kroatien, Ungrisches Magazin, Pressburg (Požun), knjiga 3, str. 432-464

Franz Julius Fras, 1835: Vollständige Topographie der Karlstädter Militärgrenze..., Zagreb,

Dragutin Hirc, 1905: Prirodni zemljopis Hrvatske, Zagreb, str. 694

Josip Poljak, 1935: Pećine okolice Ogulina, Velike Paklenice i Zameta, Rasprave geološkog instituta kraljevine Jugoslavije, Beograd, str. 31-33

Ivica Posarić, 1961: Pećina Tounjčica, Speleolog, Zagreb, str. 10-13

Vlado Božić, 1985: Najstariji slikovni prikazi hrvatskih speleoloških objekata, Naše planine, Zagreb, br. 5-6, str. 93

Franjo Julije Fras, 1989: Cjelovita Topografija karlovačke Vojne krajine, Gospić, str. 212-213

Vlado Božić, 1989: Na speleološki izlet u Tounj, Bilogorski planinar, Koprivnica, br. 29, str. 15-20

O starim natpisima u Vlaškoj peći

VLADO BOŽIĆ

Stavljanje potpisa i natpisa po stijenama špilja danas smatramo nagrdivanjem i narušavanjem njihovog prirodnog ambijenta, međutim, ako su ti natpisi i potpisi stari, a pogotovo ako su stari više stoljeća, onda oni imaju povijesnu vrijednost i speolozi ih posebno proučavaju. Zbog toga je i špilja Vlaška peć prije nekoliko godina pobudila zanimanje speologa kada su saznali da u njoj ima nekih nepoznatih natpisa.

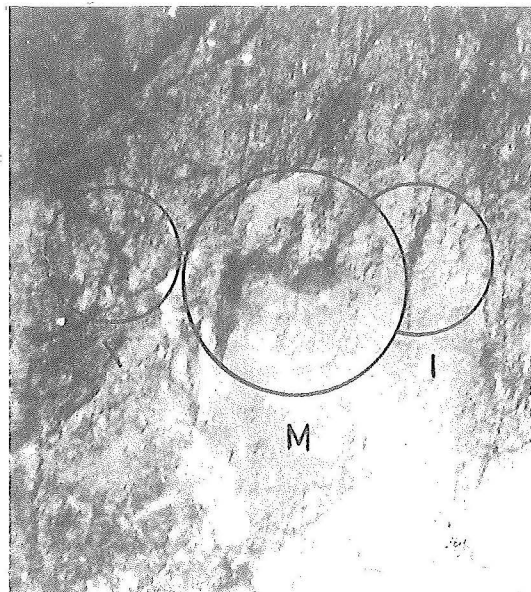
Špilja Vlaška peć nalazi se u Hrvatskom primorju oko 10 km sjeverno od Senja (oko 1 km sjeverno od autokampa Kozica), istočno od magistrale za Rijeku (oko 100 m), na nadmorskoj visini od oko 150 m, na južnom obronku male, strme, obrasle drage, kod koje magistrala pravi dvostruki zavoj i gdje se uz cestu (na istočnoj strani magistrale na dijelu stare ceste) nalazi spomenik palim borcima. Otvor špilje gleda na zapad i vidljiv je iz pučine, širok dvanaestak i visok petnaestak metara, urušen. Špilja se najprije proteže prema istoku tridesetak metara i blago se spušta, a onda prema sjeveru još šezdesetak metara i spušta se strmije. Širina špilje na kraju iznosi pedesetak metara, a visina 10-15 m. Zbog velikog otvora i pružanja prema sjeveru, sunce u podne dopire gotovo do polovine špilje, pa je ona zato

u cijelosti osvijetljena danjim svjetlom. Špilja je formirana u debelo uslojenim vapnencima jurske starosti. Speološki su je istraživali S. Vuksan 1909, M. Malez 1974. i speološki odsjek Planinarskog aktiva "Otočani" iz Novalje (Bruno Puharić).

Upravo zbog svog položaja špilja je odavno bila pogodna za kraći i duži boravak u njoj, i to kako životinjama tako i ljudima. U njoj su pronađene kosti špiljskog medveda, ali i dokazi boravka ljudi od neolita, brončanog i željeznog doba pa do današnjih dana.

U šumovitoj strmoj dragi južno od špilje danas se može naći medvjedeg izmeta, a u špilji mnoštvo tragova srna (otisaka nogu u blatu), gdje dolaze piti vodu iz malih lokvica. Oko gradine iznad špilje, na obroncima spomenute drage, a naročito na starom, sada zaraštenom putu od autokampa Kozice do gradine, može se naći vinova loza koja sada raste divlje (ali na njoj ima i plodova), što svjedoči da su se ovdje još prije nekoliko stoljeća nalazile obrađene površine (vinogradi i vrtovi).

O nalazima životinskih kostiju, keramici i artefaktima pisali su S. Vuksan 1909, J. Poljak 1924, M. Malez 1974, A. Glavičić 1969, P. Vranjican i S. Forenbaher 1983. i S. Forenbaher 1987. Svi autori

su zaključili da je Vlaška peć bogato arheološko nalazište, da obavljena istraživanja nisu konačna i da je potrebno nastaviti.

O boravku ljudi u špilji i oko nje prije oko 300-400 godina tj. o pronađenim natpisima pisali su I. Kukuljević-Sakcinski 1891, Š. Bešlagić 1975. i A. Glavičić 1982.

Meni je igrom slučaja najprije u ruke došao tekst Stjepana Vuksana iz 1909. god. u kojem stoji: "Veliki grčki natpis, koji se nalazi uklesan u vapnencu na vrhu pećine, svjedok nam je starih grčkih kolonija po Jadranskom moru" i, naravno, u meni pobudio veliko zanimanje. Ako je to stvarno grčki natpis, bio bi to najstariji natpis nađen u nekoj našoj špilji. Do sada sam kao najstarije natpise u špiljama Hrvatske našao natpise u Tvrdoj ili Kraljičinoj špilji na otoku Visu pisane latinicom 1634. god. i natpis u Druškoj peći kraj Opatije iz 1637. god. pisan glagoljicom.

U ljetu 1989. god. posjetio sam špilju Vlašku peć i potražio taj natpis. Natpis sam, naravno, tražio na stropu špilje, no unatoč pomnom traženju jasan uklesan natpis nisam našao. Nešto nalik na uklesan natpis ipak se nalazi na stropu špilje, na oko 7-8 m iznad tla, oko 15 m od ulaza, na dijelu špilje koji se već strmo spušta prema sjeveru, a najbolje se vidi sa zadnjega većeg kamenog bloka u tlu iza kojeg se nastavlja samo zemljani sipar. Tu se u stijeni stropa, okrenutoj točno prema ulazu (promatraču), može opaziti tri znaka veličine tridesetak cm, a koji se mogu protumačiti kao XMI, tj. kao grčka slova Hi, Mi i Omikron, pa je možda zbog toga S. Vuksan zaključio da je to

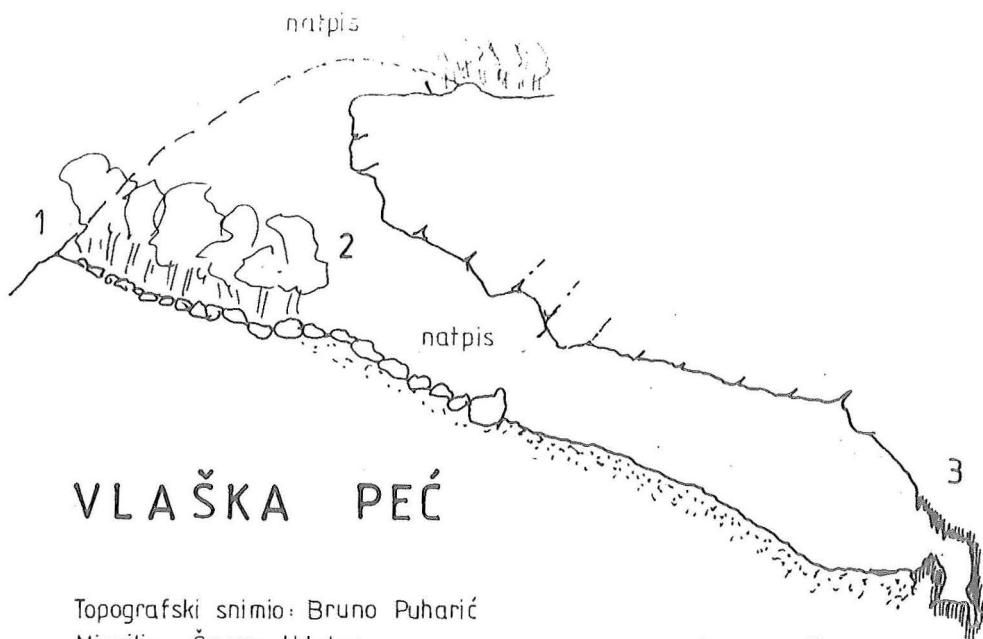
grčki natpis. Znak X sada izgleda kao izrazito prirodna pukotina, dok M i I doista izgledaju kao da su klesani. Dio stijene ispod slova M izgleda kao da je otpao zbog klesanja, pa se možda zato i cijeli natpis doima kao klesan (slika 1). Promatranjem tih znakova (čak i pomoću teleobjektiva) zaključio sam da taj znak nije djelo čovjeka već igra prirode, a da onaj uklesani natpis još treba tražiti. Čini mi se da je S. Vuksan čuo za nekakav natpis u Vlaškoj peći, našao ovaj i pretpostavio da je grčki.

U daljem traženju nije mi mnogo pomogao ni opis J. Poljaka iz 1924. god. koji glasi: "Pećina je bila poznata već od najstarijih vremena, kako svjedoči natpis uklesan u stijenu ulaza, no za koji nijesam mogao ustanoviti kakva je podrijetla". Pretpostavljam da je J. Poljak našao pravi natpis, ali ga nije posebno zanimao.

U stijenama ulaznog otvora špilje nisam našao uklesanog natpisa. Doduše, vidio sam jedan natpis na istočnoj stijeni ulazne dvorane napisan bijelom bojom, na oko 3-4 m iznad tla, teško pristupačan i djelomično prekriven tankom sigastom prevlakom, ali na njega nisam obraćao pažnju, jer sam tražio uklesani natpis, kao niti na na znak + napisan istom bojom u jugoistočnom uglu ulazne dvorane na oko 1,5 m iznad tla.

U ljetu 1990. god. u Senju sam razgovarao s kustosom Gradskog muzeja prof. Antom Glavičićem, koji mi je točno opisao mjesto gdje se nalazi uklesani natpis i dao mi separate svojih članaka o Vlaškoj peći. Iz tih članaka, kao i iz poslije nabavljenih članaka I. Kukuljevića-Sakcinskog i Š. Bešlagića saznao sam o tom uklesanom natpisu malo više. Ponovno sam otišao u Vlašku peć i pronašao taj natpis. On se nalazi izvan špilje (!), oko 7 m sjeverno od otvora, na potpuno ravnom (horizontalnom) dijelu terena, u pravcu stare gradine udaljene dvadesetak metara od otvora špilje, na gotovo ravnoj stijeni površine 2 m². Natpis je pisan u tri reda, veličina slova iznosi 12-15 cm, debljina 1 cm a čitljiv je kada se gleda s juga prema sjeveru, ali čudan (slika 2).

Ivan Kukuljević-Sakcinski, koji je skupljao sve poznate natpise po Hrvatskoj i skupio ih nekoliko tisuća, doznao je i za ovaj natpis i uvrstio ga u svoju zbirku. U knjizi "Natpisi sredovječni i novovjekni na crkvah..." na str. 313 objavio je i natpis u Vlaškoj peći pod red. br. 1076 i napisao: "Među čardakom i Kozicom na cesti iz Novog u Senj u živcu kamenu usječeno: "Šarković ovo pisa". Govori puk da je ovo u kamenu usjekao hajduk Grga Šarković". Kukuljević, nažalost, nije vjerno reproducirao natpis, već je napisao ono što je mislio da piše, ne navodeći pismo kojim je natpis pisan. Možda on sam nije ni bio na licu mjesta, već mu je netko natpis prepisao, a on ga protumačio na

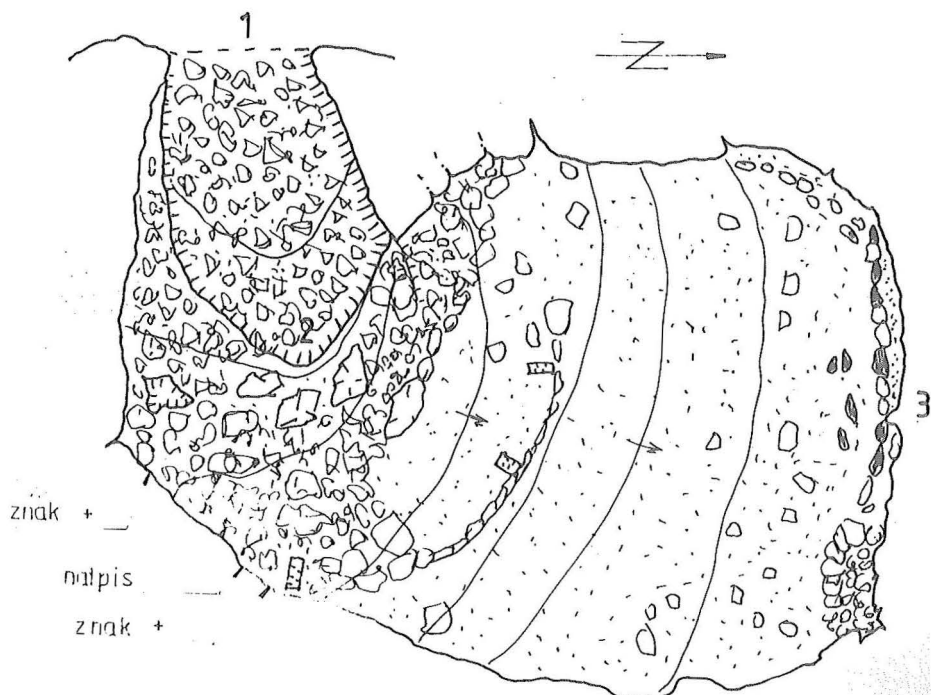
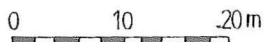

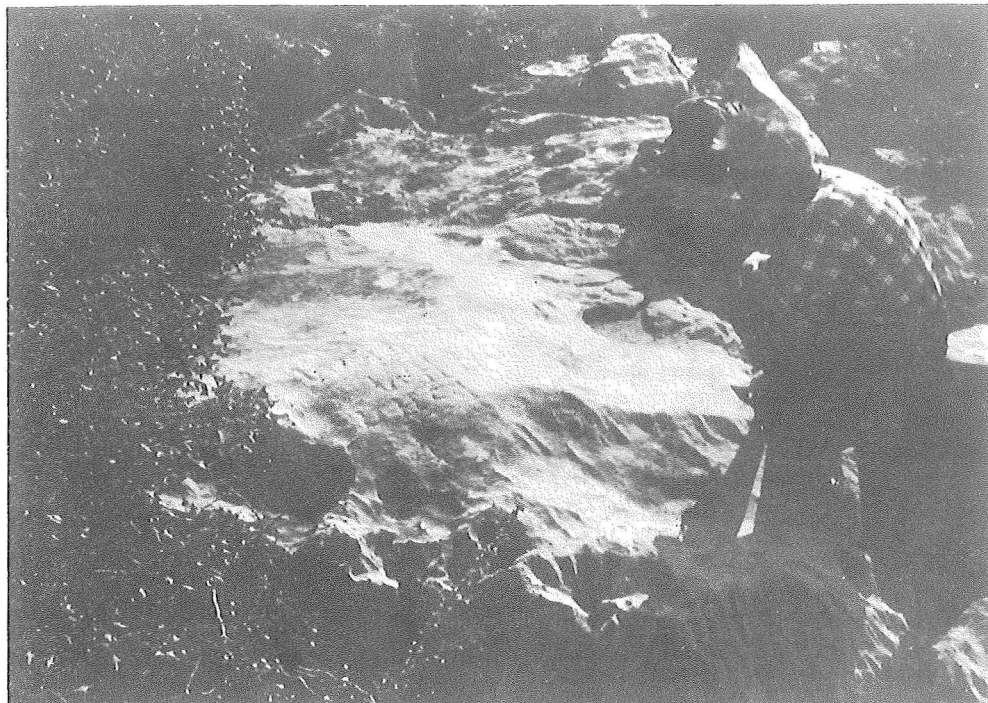
VLAŠKA PEĆ

Topografski snimio: Bruno Puharić

Mjerili: Šporn, Udatny

Crtao: V.Božić

Sl. 2. Autor članka pred uklesanim natpisom na stijeni iznad ulaza u špilju Foto: V. Binički

Sl. 3. Tekst natpisa iznad špilje naravno (gore) i u ogledalu (dolje) Foto: V. Binički

svoj način. Kasniji istraživači špilje (M. Malez, P. Vranjican, S. Forenbaher i B. Puharić) očito taj natpis nisu ni vidjeli.

Vlašku peć zajedno su posjetili A. Glavičić i Š. Bešlagić 1974. god. i o nalazu pisali svaki zasebno. Bešlagić je ustanovio da je natpis pisan bosančicom, ali prilično nevješto. Klesar koji je klesao slova ovog natpisa, možda sam autor, očito nije bio pismen. Njemu je netko pismen napisao tekst, možda na neku kožu ili platno, a ovaj je tu kožu ili platno stavio na kamen i na kamenu dobio otisak natpisa. Klesar je taj otisak uklesao ne znajući da natpis sada stoji naopako, tj. gledan kao u ogledalu (jer očito nije bio pismen).

Čitajući natpis gledan ovako kako je napisan, tj. s lijeva na desno i odozgo prema dolje, ali čitajući svako pojedino slovo naopako, može se pročitati: MARKOVĆ MIIO PISA, ali ako se natpis gleda u ogledalu (slika 3) dobije se lijepo čitljiv natpis: PISA MIIO MARKOVĆ, odnosno: Pisao Mijo Marković. Bešlagić i Glavičić ustanovili su na osnovi drugih povijesnih dokumenata da su Markovići doselili u okolicu Senja i Krmpota iz Bosne

početkom 17. stoljeća i od tada stalno tu živjeli (potomaka ima tu i danas), i da je taj natpis mogao biti pisan u to vrijeme, tj. između 1600. i 1650. godine, čemu u prilog, po mišljenju prof. Bešlagića, govori i oblik slova bosančice.

Oba spomenuta autora zapazila su i natpis pisan bojom u ulaznom dijelu špilje i zaključili da je natpis pisan smjesom vapna s dodatkom još nečega, pri čemu je ta smjesa na stijenu nanošena prstom (slika 4).

Bešlagić je i na osnovi oskudno vidljivog natpisa, odnosno samo nekoliko potpuno vidljivih slova natpisa, zaključio da bi i to mogla biti bosančica, ali nije sigurno bi li i taj natpis mogao pripadati istom razdoblju kojem i klesani natpis iznad špilje. Nažalost, taj natpis sada nije moguće protumačiti, jer je veći dio prekrila sigasta prevlaka. Budući da se desetak metra južnije od tog natpisa nalazi i oznaka +, a također i jedan metar sjeverno od natpisa ista oznaka ali manja (oblik križa), smatra se da su svi ti znakovi u vezi, čak se pretpostavlja (Bešlagić) da bi se ispod ovih oznaka mogli nalaziti i neki grobovi.

Sl. 4. Natpis na stijeni ulazne dvorane pisan vapnom

Foto: V. Božić

U svakom slučaju natpisi u špilji Vlaška peć su zanimljivi i sigurno je da će još biti predmet zanimanja stručnjaka.

OLD INSCRIPTIONS IN VLAŠKA PEĆ

Summary

The Cave Vlaška peć, 10 kilometers north from Senj, attracted attention for millenium of years.

In the past it was suitable as a place for living permanently or temporary /numerous reliable neolithic scientific evidences/ and today is the subject for exploring that former life organization. Some old inscriptions have been found that bring evidence about human presence in that cave during the last few centuries.

One inscription at the entrance portal of the cave seems to be Greek, but it is the phenomenon of the nature.

The other inscription is written in "bosančica" writing /carved into stone/ outside the cave, near entrance, but strangely as if it were negative of the film, translated as: PISAO MIJO MARKOVIĆ. The third inscription is the text written in lime /by finger/ on the eastern rock of the entrance hall.

Now, it is illegible /except for few letters/ because of crystalline calcium carbonate cover.

The second and the third inscriptions appear to have been written at the same time, at the beginning of the 17th century.

LITERATURA

Ivan Kukuljević-Sakcinski, 1891: Nadpisi sredovječni i novovjekni na crkvah, javnih i privatnih sgradah itd. u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, str. 313

Stjepan Vuksan, 1909: Fenomen Krasa, Glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva, Zagreb, God. XXI, str.16-18

Josip Poljak, 1924: Pećine hrvatskog krša III, pećine Hrvatskog Primorja od Rijeke do Senja, Prirodoslovna istraživanja JAZU, Zagreb, knj. 15, str. 259-260

Ante Glavičić, 1967-1969: Prehistorijski nalazi u Vlaškoj pećini i gradini zapadno od Senja, Senjski zbornik, Senj, God. III, str. 8-11

Mirko Malez, 1974: Istraživanja paleolitika i mezolitika na području Liburnije, Liburnijske teme I, Opatija,

Šefik Bešlagić, 1975: Natpis na bosančici u Krmopotama kod Senja, Diadora, Zadar, sv. VIII, str. 141-147

Ante Glavičić, 1981-1982: Natpis bosančicom iznad Vlaške peći, Senjski zbornik, Senj, God. IX, str. 89-90

Pavle Vranjican i Stašo Forenbaher, 1982-1983: Prehistorijska nalazišta u špiljama duž obale Hrvatskog primorja, Speleolog, Zagreb, str. 53-55

Stašo Forenbaher, 1987: Vlaška peć kod Senja, Opuscula arheologica, Zagreb, br. 11-12, str. 1-15 /83-97/